

Nr 215.

Godkänd av första kammaren den 19 juni 1946.

Godkänd av andra kammaren den 18 juni 1946.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för anordnande av skolmåltider jämte en i ämnet väckt motion.

(Statsutskottets utlåtande nr 180.)

Till Konungen.

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 184 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1946) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1946/47 till Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning beräkna ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

I propositionen nr 174 har Kungl. Maj:t sedermera, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 8 mars 1946, föreslagit riksdagen att

1. medgiva, att till kostnaderna för anordnande av skolmåltider och anskaffande av inventarier för samma ändamål må utgå statsbidrag i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för ecklesiastikdepartementet i sistnämnda statsrådsprotokoll förordat;

2. till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 3 500 000 kronor;

3. till Bidrag till anskaffande av inventarier för skolmåltider för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kronor;

4. till Kurser för utbildande av personal för skolmåltider för budgetåret 1946/47 anvisa ett reservationsanslag av 51 000 kronor;

5. medgiva, att den anslagspost till avlöningar åt övrig icke-ordinarie personal, som må komma att uppföras i skolöverstyrelsens avlöningsstat för budgetåret 1946/47, må för av departementschefen angivna ändamål över-skridas med högst 20 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft motionen II: 443, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 174 måtte taga hänsyn till de i motionen framförda synpunkterna.

Behovet av utvidgad skolbarnsbespisning.

Såsom departementschefen erinrat har skolbarnsbespisningen ursprungligen tillkommit genom åtgärder från enskilda sammanslutningars sida i syfte att avhjälpa de svåraste näringsbristerna för de ekonomiskt sämst ställda folkskolebarnen. Sedermera har på grund av stegringen av det allmänna väståndet samt ökad upplysning förhållandena i nämnda hänseende i stor utsträckning förbättrats. Men alltjämt kvarstode dock — framhåller departementschefen — att skolbarnsbespisningen med hänsyn till skolbarnens näringsförhållanden icke blott behövde bibehållas utan avsevärt utbyggas. För detta talade icke minst, att en stor del av skolornas elever i avsaknad av skolmåltid finge sitt första mål lagad mat först långt fram på eftermiddagen eller kvällen.

Riksdagen är ense med departementschefen därom, att skolbarnsbespisningen bör på ett naturligt sätt ansluta sig till skolans övriga socialpedagogiska åtgärder, och har i likhet med departementschefen funnit en väsentlig utbyggnad av den nuvarande skolbarnsbespisningen i folkskolan påkallad. Riksdagen delar jämväl departementschefens uppfattning, att de statsbidragsberättigande skolmåltiderna böra utsträckas att omfatta även de s. k. högre skolorna ävensom yrkesskolor med heldagsundervisning.

Principfrågor kring skolmåltiderna.

Departementschefen har i likhet med befolkningsutredningen och de flesta av de i ärendet hörda remissinstanserna ansett, att skolmåltiderna i princip böra vara tillgängliga för alla elever; deltagandet bör dock vara fullt frivilligt. Riksdagen anser sig beträffande denna fråga böra intaga samma principiella ståndpunkt som den, varåt departementschefen sålunda givit uttryck.

Departementschefen har emellertid framhållit, att tekniska förhållanden — framför allt lokalsvårigheter — lade hinder i vägen för ett omedelbart realiserande av principen om skolmåltidernas öppethållande för alla, som önskade

deltaga i dem. Med hänsyn härtill förordar departementschefen, att under en övergångstid deltagandet i måltiderna begränsas att avse främst de barnkategorier, som finnas angivna i § 6 av gällande statsbidragskungörelse. Övergångstiden anser departementschefen i likhet med befolkningsutredningen böra bestämmas till fem år. Departementschefen har likväl, på grund av att åtskilliga remissinstanser — däribland ett flertal kommuner — ansett en längre övergångstid erforderlig, framhållit, att han hade för avsikt att, sedan erfarenhet vunnits om kommunernas möjligheter att lösa de med utbyggnaden förbundna tekniska svårigheterna, upptaga övergångstidens längd till förnyad prövning. Oavsett till vilket resultat man vid en dylik prövning kunde komma har departementschefen föreslagit, att övergångstiden efter dispens av skolöverstyrelsen i särskilda fall skulle kunna förlängas ytterligare viss bestämd tid. Riksdagen vill för sin del framhålla, att betydande svårigheter utan tvivel föreligga för att inom den angivna tidsramen av fem år genomföra det av departementschefen förordade programmet för skolmåltidernas anordnande. Detta har också för departementschefen varit uppenbart och frågan har därför av honom hållits i viss mån öppen, samtidigt som han velat lägga i skolöverstyrelsens hand att dispensvägen förlänga övergångstiden.

Enligt riksdagens mening innebär departementschefens förslag en med hänsyn till föreliggande förhållanden godtagbar lösning av ifrågavarande spörsmål. Riksdagen bifaller alltså detsamma.

Departementschefen har tillstyrkt befolkningsutredningens förslag om fria skolmåltider för alla deltagande elever, såväl inom folkskolor som under en anordnad försöksverksamhet i de högre skolorna. Riksdagen har för sin del liksom departementschefen funnit starka pedagogiska, sociala och befolkningspolitiska skäl tala för att skolmåltiderna göras fria för alla i desamma deltagande och ansluter sig i övrigt till den uppfattning, varåt departementschefen vid sitt bedömande av förevarande spörsmål givit uttryck.

Riksdagen godkänner vad departementschefen förordat med avseende å anordnandet av en försöksverksamhet med skolmåltider även i de högre skolorna. Det må ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma försöksverksamhetens längd.

Under denna försöksverksamhet borde enligt departementschefens förslag skolmåltiderna företrädesvis reserveras för de elevkategorier, som måste anses ha ett särskilt starkt behov av ordnade skolmåltider, men i mån av utrymme borde självfallet även övriga elever, som önskade deltaga, beredas tillfälle härtill. Departementschefen har i detta sammanhang framhållit, att det syntes riktigtast att i första hand de obemedlade och mindre bemedlade dagligen resande lärjungarna bereddes möjlighet att deltaga i skolbarnbespisningen. Riksdagen har icke funnit annat att erinra mot vad departementschefen i nu berörda avseenden anfört och föreslagit än att riksdagen, med anledning av vad i motionen II: 443 uttalats, ansett sig böra

framhålla, att enligt riksdagens mening vid prövning av frågan vilka dagligen resande lärjungar, som skola beredas plats, hänsyn torde böra tagas jämväl till lärjungar som cykla eller gå långa vägar.

Lokal- och personalfrågorna samt skolmåltidernas sammansättning.

Vad *lokalfrågan* beträffar vill riksdagen i likhet med departementschefen framhålla, att det på sina håll utan tvivel kommer att möta stora svårigheter att anskaffa tillräckliga och ändamålsenliga lokaler för tillagning och servering av skolmåltiderna. Departementschefen har likväl räknat med att lokalfrågan successivt komme att lösas och utgått ifrån, att i avvaktan härpå bespisningen tills vidare finge äga rum i lokaler av mera provisorisk karaktär, varvid dock måste tillses att vissa hygieniska minimifordringar komme att bliva uppfyllda. Riksdagen delar den uppfattning, varåt departementschefen sålunda givit uttryck.

Departementschefen har vidare ansett, att skolmåltiderna med statsbidrag borde kunna anordnas i form av ett entreprenadsystem, i städerna på mjölkbarer och dylikt, på landsbygden t. ex. i närliggande gårdar, under förutsättning att verksamheten anordnades i samförstånd med skolans ledning och i enlighet med givna bestämmelser. De lokala skolmyndigheterna borde enligt departementschefens mening över huvud taget söka att på ett smidigt sätt lämpa bespisningsanordningarna efter de möjligheter av olika slag, som i de särskilda fallen kunde stå till buds. Riksdagen, som vill understryka detta departementschefens uttalande, utgår ifrån att de i motionen II: 443 angivna synpunkterna på skolbarnsbespisningens anordnande på landsbygden härvid även vinna beaktande.

Vad departementschefen i övrigt i detta sammanhang anfört föranleder icke någon erinran eller något yttrande från riksdagens sida.

Vidkommande *personalfrågan* vill riksdagen till en början framhålla, att enligt riksdagens mening biträde vid skolmåltiderna bör i viss utsträckning kunna påräknas från de i måltiderna deltagande äldre barnen.

Riksdagen delar departementschefens uppfattning, att vissa minimikrav böra uppställas på personalen, i synnerhet att nyanställd personal vid anställningstillfället skall förete friskintyg samt av skolläkaren underkastas kostnadsfri årlig läkarkontroll. Beträffande redan anställd personal får riksdagen, i anslutning till vad departementschefen därom anfört, framhålla, att riksdagen anser att dylik personal icke skall undergå några prov utan få kvarstå i tjänst för fullgörande av dem tidigare åvilande arbetsuppgifter oberoende av nya kompetensvillkor.

Riksdagen har i likhet med departementschefen funnit övervägande skäl tala för att tjänstgörande lärare och lärarinnor icke böra få åtaga sig att

ombesörja skolbarnsbespisningen utom i undantagsfall vid mycket små skolor med ringa barnantal och efter därtill inhämtat tillstånd av vederbörande folkskolinspektör.

Vad departementschefen föreslagit i fråga om anordnande av speciella utbildningskurser för personalen har icke föranlett någon erinran från riksdagens sida.

Beträffande slutligen *skolmåltidernas sammansättning* godkänner riksdagen vad departementschefen därom anfört och föreslagit.

Statsbidrag till driftkostnader, inventarier och lokaler.

Det förslag till statsbidragssystem i fråga om *driftkostnaderna* för anordnande av skolmåltider, som departementschefen förordat, har riksdagen funnit sig böra godtaga.

Departementschefen har för sin del ansett, att en möjlighet borde beredas för kommuner att i särskilda fall, då synnerliga skäl visats vara för handen, dispensvägen erhålla statsbidrag med högre procentsats än som skulle följa av de allmänna reglerna. Departementschefen har härvid i främsta rummet syftat på ekonomiskt svagt ställda kommuner med ett barnantal, som procentuellt sett väsentligt överstiger medeltalet för riket. Riksdagen utgår ifrån, att även andra faktorer än högt barnantal, såsom exempelvis högt skattetryck, må kunna komma i betraktande vid bedömandet av framställningar rörande dispens från gällande statsbidragsgrunder.

Riksdagen godkänner departementschefens förslag, att bidragsunderlaget för hela landet fastställes till 60 öre för lagad måltid, och har icke funnit något att erinra mot att man även här håller dispensvägen öppen för medgivande i vissa speciella fall av ett något högre bidrag. I likhet med departementschefen vill riksdagen emellertid understryka angelägenheten av en restriktiv tillämpning av ett dylikt dispensförfarande.

Såsom departementschefen föreslagit torde statsbidrag åtminstone för närvarande icke böra tillerkännas andra kommuner än primärkommuner.

Departementschefen har förordat, att hela kostnaden för bespisning av barn från annan kommun än skolkommunen bekostas av statsmedel och att ersättningen från statens sida härvid bestämmes till samma belopp som bidragsunderlaget eller 60 öre för måltid. Riksdagen har icke funnit anledning till erinran mot ifrågavarande förslag. I detta sammanhang vill riksdagen framhålla, att departementschefen synes hava förutsatt, att skolkommunen skall bestrida de merkostnader, som kunna uppstå för det fall att skolmåltiden skulle betinga en utgift, överstigande 60 öre. Detta

kan måhända komma att medföra vissa svårigheter. Riksdagen förutsätter emellertid att departementschefen har sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål.

I övrigt har vad departementschefen anfört och föreslagit i fråga om statsbidrag till driftkostnaderna icke föranlett någon invändning eller något uttalande från riksdagens sida.

Riksdagen bifaller vad departementschefen förordat med avseende å statsbidrag till *inventarier* och har icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen anfört rörande statsbidrag till *skolmåltidslokaler*.

Administrativa frågor. Kontroll och organisation.

Departementschefens förslag med avseende å kontroll och organisation av skolmåltidsverksamheten föranleder ingen erinran från riksdagens sida.

I likhet med departementschefen anser riksdagen, att skolöverstyrelsen bör i högre grad än tidigare vara riktgivande vid skolmåltidsverksamhetens utbyggande. För detta ändamål synes en förstärkning av ämbetsverkets personal erforderlig. Riksdagen godkänner departementschefens förslag att bland de arbetsuppgifter, som skola ankomma å konsulenten för husligt arbete, även ingår bespisningsverksamheten. Det torde emellertid — såsom departementschefen framhållit — bliva nödvändigt att hos skolöverstyrelsen anställa ytterligare en konsulent för husligt arbete och skolmåltider. Riksdagen har icke något att invända mot att, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, erforderliga medel för detta ändamål — av departementschefen beräknade till högst 10 000 kronor — få utgå från överstyrelsens anslagspost till arvoden och särskilda ersättningar till inspektörer och sakkunniga biträden m. m. Riksdagen bifaller jämväl förslaget att från samma anslagspost må, likaledes efter Kungl. Maj:ts bestämmande, utgå erforderligt belopp — beräknat till högst 8 000 kronor — till förstärkning av den personal inom överstyrelsen, som byggnadstekniskt granskar skolbyggnadsärenden. I enlighet med departementschefens förslag medger riksdagen vidare, att den i överstyrelsens avlöningsstat för budgetåret 1946/47 uppförda anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal må överskridas med högst 20 000 kronor för att medgiva nödvändig förstärkning av amanuens- och biträdespersonalen inom överstyrelsen.

Slutligen har riksdagen icke något att erinra mot att erforderliga medel efter Kungl. Maj:ts bestämmande må utgå från skolöverstyrelsens omkostnadsanslag för upplysningsverksamhet angående skolmåltiderna och deras lämpliga utformning och anordnande m. m.

Kostnads kalkyler.

Riksdagen har icke funnit anledning till erinran mot de av departementschefen verkställda kostnadsberäkningarna.

Under åberopande av vad sålunda anförts får riksdagen anmäla, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

dels medgivit, att till kostnaderna för anordnande av skolmåltider och anskaffande av inventarier för samma ändamål må utgå statsbidrag i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

dels till *Bidrag till anordnande av skolmåltider* för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisat ett förslagsanslag av 3 500 000 kronor;

dels till *Bidrag till anskaffande av inventarier för skolmåltider* för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisat ett förslagsanslag av 200 000 kronor;

dels till *Kurser för utbildande av personal för skolmåltider* för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 51 000 kronor;

dels ock medgivit, att anslagsposten till avlöningar åt övrig icke-ordinarie personal i skolöverstyrelsens avlöningsstat för budgetåret 1946/47 må för av departementschefen angivna ändamål överskridas med högst 20 000 kronor.

Stockholm den 18 juni 1946.

Med undersätlig vördnad.
